

Date noi despre epoca bronzului timpuriu în Bulgaria de Vest

ȘTEFAN ALEXANDROV

(Sofia)

În fondurile Muzeului Național de Arheologie (MNA) și Muzeului Național de Istorie (MNI) se află câteva vase nepublicate legate de Epoca Bronzului Timpuriu (EBT) din Bulgaria de Vest. Introducerea acestor vase în literatura de specialitate¹ a fost primul nostru scop; publicarea lor va contribui la cunoașterea mai deplină a epocii respective din partea centrală a Balcanilor și Dunărea de Jos (fig. 2: Harta cu răspindirea localităților).

Primul vas — Ostrov, loc. Blatoto (cat. N1, pl. I/3) — provine dintr-un cimitir de incinerare și este deja cunoscut din literatura de specialitate, fiind atribuit diferitelor epoci sau culturi². Acest fapt, ca și publicarea vasului până acum fără date precise, ne-a inclinat să-i atribuim atenția necesară. Forma lui rămâne necunoscută din alte așezări sau cimitire, dar după părerea noastră există câteva indicii pentru datare. Ornamentarea cu motivul „schelet de pește” este caracteristică pentru orizontul Cernavodă III — Boleráz³ dar o întâlnim și în cultura Coțofeni pentru care sunt caracteristice și torțile de agățat⁴. Un indiciu suplimentar este și ornamentarea întregii suprafețe a corpului — tipic pentru începutul culturii Coțofeni⁵. Analogiile amintite ne inclină să încadrăm vasul în orizontul cronologic Cernavodă III — Coțofeni I fără să putem preciza atribuirea lui culturală. Remarcăm că în apropierea descoperirii se află o așezare a culturii Coțofeni⁶.

Vasul de la Arčar (cat. N2, pl. I/4) aparține grupului de „vase de cărat lichide”, tipice pentru varianta sudică a culturii Coțofeni. Încadrat ca tip IXa1 în tipologia acestei culturi, el este caracteristic mai ales pentru fazele ei II și III⁷. Analogii apropiate găsim în așezarea de la Basarabi și mormintele de incinerare de la Cârna și Ostrovul Corbului la Nord de Dunăre⁸ și în așezările de la Gradec și Altimir, cu analogii pentru ornamentare, la sud de fluviu⁹. Probabil, vasul provine dintr-o așezare a culturii Coțofeni despre care a vorbit V. Mikov. Din aceeași așezare mai provin și „...ciocane din

¹ Mulțumim și pe această cale d-lui prof. N. Ovcarov pentru posibilitatea de-a publica vasele din fondul MNA.

² B. Nikolov, *Selišta i nekropoli ot bronzovata epoha vav Gračansko*, Arheologia, 1964, 2, p. 78; B. Nikolov, *Epoha rannei bronzi v Severozapadnoi Bolgarii i nekropol u s. Tarnava*, Thracia Praehistorica, Supplementum Pulpudeva, 3, Sofia, 1982, p. 198, fig. 2/d. A. Radunčeva, *Doistoričeskoe iskustvo Bolgarii*, Sofia, 1983, fig. 34.

³ S. Morintz, P. Roman, *Über die Übergangsperiode vom Anaeolithikum zur Bronzezeit in Rumänien*, Symposium Baden, Bratislava, 1973, p. 268—271, Abb. 5/11.

⁴ P. Roman, *Cultura Coțofeni*, Buc., 1976, p. 24, 27.

⁵ *Ibidem*, p. 37.

⁶ At. Cilingirov, *Predistoričeski nahodki kraj Dumava ot Timok do Vit*, IBAD, II, 1911, p. 168, fig. 15.

⁷ P. Roman, *op. cit.*, p. 23, pl. 27/1; St. Alexandrov, *Cultura Coțofeni în Bulgaria*, Rezumatul tezei de doctorat, Buc., 1990, p. 6.

⁸ P. Roman, *op. cit.*, pl. 89/3,5; Vl. Dumitrescu, *La plus ancienne tombe à incinération trouvée sur la territoire de la R. P. Roumaine et autres découvertes apparentées de même région*, Dacia, IV, 1960, p. 71, pl. 2/1; D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, fig. 13/1.

⁹ A. Iocova, *Razkopki na seliste ot rannata bronzovata epoha do s. Gradec. Mihailovgradska oblast*, IMSZB, 14, 1988, p. 14; At. Milčev, *Arheologičesko proučane na s. Altimir*, GСУ—FIF, 51, 1958, tabl. IV/2.

piatră cu gaura în formă de metal și vârf de cuțit din bronz”¹⁰. Analiza ultimei nișe arată un aliaj de cupru și arsen¹¹.

Vasul de la Trăn (cat. N4, pl. I/1) n-are, până acum, analogii apropiate în Bulgaria. Din Pločnic (Serbia de Sud) cunoaștem un vas asemănător ca formă și ornament, atribuit grupului Bubanj-Hum Ib¹², fapt care ne înclină să atribuim și vasul nostru acestui grup. Documentarea lui în Bulgaria este abia la început fiind evidentă existența lui în câmpiile Sofia, Pernik, Radomir și pe valea fluviului Struma¹³. Din punct de vedere cultural, este propusă și denumirea de „variantă sudică a culturii Kostolac”¹⁴.

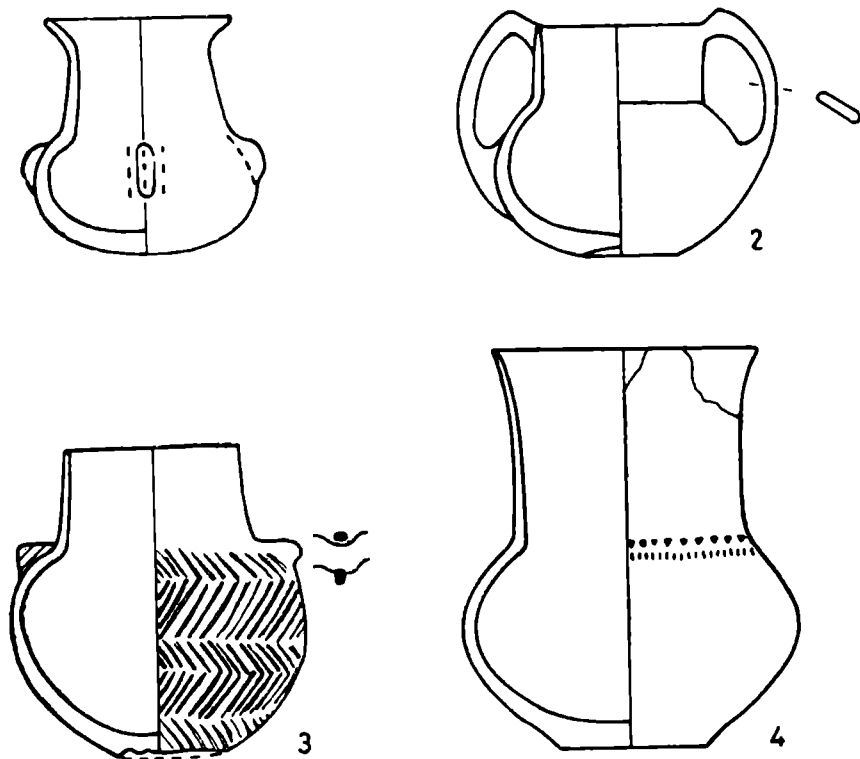


Fig. 1 Ceramică: 1 – Ostrov; 2 – Arčar; 3 – Trăn; 4 – Sapareva Bania.

Vasul de la Sapareva Bania (cat. N: 4, pl. I/2) are paralelele cele mai bune în așezările eponime ale grupului Bubanj – Hum III ca și în Armenochori¹⁵. Din Bulgaria, cești de acest tip cunoaștem din Pernik – krepostta și Gurguliat – Pekluik¹⁶. Din punct de vedere cronologic, ele se încadrează în faza „a” a etapei III a Bronzului timpuriu sudbalcanic¹⁷. Probabil, apariția lor în partea centrală a Balcanilor este legată de curente sudice de tip Armenochori¹⁸, descoperirea de la Sapareva Bania fiind o nouă dovadă ce confirmă această părere, arătând și o cale posibilă de venire a acestor influențe și anume – valea fluviului Struma.

¹⁰ V. Mikov, *Praistoričeski selišta i nahodki v Balgaria*, Sofia, 1933, p. 36, 98. Din păcate, autorul nu scrie nimic despre tipul și dimensiunile așezării.

¹¹ E. N. Cernih, *Gorno delo i metalurgia v drevneišej Bolgarii*, Sofia, 1978, p. 158, fig. 29/2.

¹² *Praistorijske kulture Pomoravlja i istočne Srbije*, Niš, 1971, p. 38, fig. 170. Vasul citat arată niște diferențe în ceea ce privește marginea și fundul, dar apropierea tipologică ca și analogiile la ornamentare și dimensiuni ne-au făcut să propunem această paralelă.

¹³ St. Alexandrov, *The Early Bronze Age in South-West Bulgaria. Problems of investigation*. Volume dedicated to the memory of P. Gorbanov. (sub tipar).

¹⁴ A. Bakamska, St. Alexandrov, *Cultura Kostolac în Bulgaria*, Symposia Thracologica, 6, 1988, p. 31–33.

¹⁵ *Arheološki lokaliteti. Bubanj. Velika Humska Čuka*, Niš, 1983, p. 15, 37, fig. 163; W. Heurtley, *Prehistoric Macedonia*, Cambridge, 1939, cat. N: 320.

¹⁶ A. Radunčeva, *Praistoričeski selišta*, in: „Pernik”. I, Sofia, 1981, fig. 12/1–3, 5, 6; M. Garašanin, *Praistoria na tlu S. R. Srbije*, Beograd, 1973, p. 326

¹⁷ St. Alexandrov, *The Early...*

¹⁸ *Arheoloski...*, p. 15.

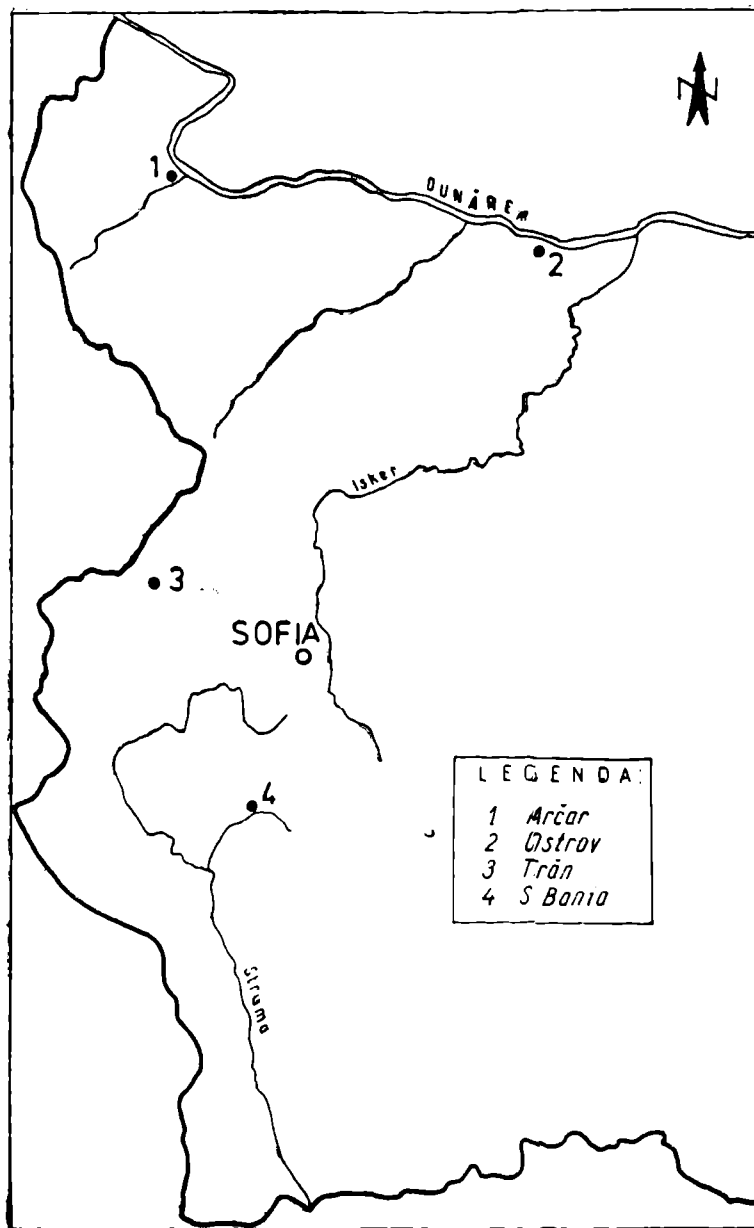


Fig. 2 Harta răspîndirii localităților.

Catalog

1. Vas cu gât ușor tronconic, buză dreaptă, corp sferic. Pe partea superioară a corpului—două torți de agățat puse simetric. Pasta bine frământată, cu amestec de calcar și mică. Suprafață bine netezită, gri-marou la culoare. Ornamentare: pe corp 5 frize de incizii oblice umplute cu materie albă. Descoperit la s. Ostrov, loc. Blatoto. MNI — Sofia. H = 10,2, Dm = 6,0 cm (fig. 1/3).

2. Vas cu corp scund, bombat, gât înalt, ușor tronconic. O mare parte din gât lipsește. Pastă amestecată cu pietricele de dimensiuni mici și mijlocii. Suprafața este acoperită cu slip și lustruită,

brun deschis la culoare. Ornamentare: două rânduri orizontale de triunghiuri și creștături. Descoperit la s. Arçar. MNA — Sofia, N: 1199/622. H = 13,4, Dm = 8,8 cm (fig. 1/4).

3. Vas cu corp oval, gât înalt și tronconic, buza îndoită înafară. Pasta amestecată cu mică și pietricele mici. Suprafața acoperită cu slip și netezită, brun deschis la culoare. Ornamentare: pe partea superioară a corpului — 4 proeminențe în relief ornamentate cu 3 proeminențe încadrate de 3 sau 4 creștături. Descoperit la Trăn. MNA — Sofia, N: 1186/632. H = 7,8, Dm = 6,1 cm (fig. 1/1).

4. Cească cu 2 torți. Fund convex. Pasta bine frământată. Suprafața lustruită, gri-maro la culoare. Descoperită la Sapareva Bania. MNA — Sofia, N: 3561/278. H = 7,1, Dm = 5,5 cm (fig. 1/2).

Neue Angaben über die Frühbronzezeit Westbulgariens

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor analysiert vier Gefäße: das Erste (Abb. I/3) wird dem Horizont Cernavodă III — Coșofeni, das Zweite (Abb. I/4) der Coșofeni-Kultur, das Dritte (Abb. I/1) der Südvariante der Kostolac — Kultur und das Vierte (Abb. I/2) der „a“ Phase der III-ten Etappe der südbalkanischen Frühbronzezeit zugeschrieben.

ERKLÄRUNG DER ABBILDUNGEN

Abb. 1. Keramik: 1-Ostrov; 2-Arçar; 3-Trăn; 4-Sapareva Bania.
Abb. 2. Verbreitungskarte der Fundorte.